Tisztelt Ünneplő Közönség!

Az 1956-os Forradalom és Szabadságharc 70. évfordulóján főhajtással, egyben nemzeti hőseink iránt érzett büszkeséggel kell emlékeznünk azokra az eseményekre, melyek azt a 12 napot - október 23. és november 4. között - történelmünk legrövidebb, egyben legfényesebb szabadság-küzdelmévé avatták.

"Ne bántsd a magyart!"
Így kiáltott fel Kodály Zoltán a Zrínyi Miklós szövegére írott nagyerejű kórusműve elején 1955. december 18-án a Zeneakadémia Nagytermében. Korabeli beszámolók szerint olyan elképesztő hatása volt a darabnak, hogy a 18 perces kórusművet meg kellett ismételnie a Rádió Énekkarának Vásárhelyi Zoltán vezényletével. Nem véletlen, hogy a bemutatót követően 13 évig nem szólalhatott meg magyar színpadon.
Vass Lajos és az akkori Vasas Kórus bátorsága kellett hozzá 1968-ban, hogy a "Zrínyi szózata" ismét elhangozhasson ugyanott.

Bárdos Lajos '56 februárjában zenésítette meg Balássy László: Jeremiás próféta könyörgése című versét:
"Szánj meg, Uram, szánj bennünket
Szánd meg szörnyű szégyenünket
Örökségünk elrabolták,
Másoké az ősi jószág…"
A kórusmű bemutatására az 1970-es évtized közepéig kellett várni, amikor az Országos Széchenyi Könyvtár Kamarakórusa Eckhardt Mária vezényletével bemutatta…

Vessünk még egy pillantást az előzményekre.
A 2. világháború után olyan diktatúra épült ki Kelet-Európában, ahol a terror uralkodott, az ártatlanok erkölcsi és fizikai megsemmisítése volt a cél. Ahol a szovjet mintájú pártvezetés csak a teljes behódolást tűrte, s így fokozatosan megtörni igyekezett a nemzeti érzelmű, egyenes gerincű, jószándékú hazafiakat. Amikor munkásnőből egy pillanat alatt lehetett egyetemi oktató, s egyetemi tanárból segédmunkás.
Sztálin halála után rövid időre pici enyhülés következett. Nagy Imre miniszterelnök amnesztiát hirdetett, felszámolták az internáló táborokat.
'55-ben a szovjet hadsereg kivonult Ausztriából, az ország semleges lett. Mi abban reménykedtünk, hogy nálunk is így lesz. Nem így történt!
'56 júniusában a poznani munkásfelkelést ugyan vérbefojtotta a hatalom, de a diktatúra tovább repedezett!
Október 6-án, Rajk László újratemetésén százezres tömeg gyűlt össze Budapesten.

A Petőfi kör, az egyetemisták szervezkedése egyenes úton vezetett október 23-hoz, a tüntetésekhez, a Sztálin szobor ledöntéséhez, a kommunista címer kiszakításához a nemzeti zászlónkból, a Rádió ostromához, az első lövésekhez és az első áldozatokhoz.
Innen már nem volt visszaút. A hatalom segítségül hívta a szovjet hadsereget. Sortüzek dördültek, tankok robbantak!

"A támadások előtti percekben mindenkin halálfélelem lett úrrá. Amikor benne voltunk a harcokban, akkor már nem volt időnk félni." (Pongrátz Gergely)

Jobbágy Károly így szólt:
"Rólunk beszélnek minden nyelven
Sikong az éter és csodál:
Dávid harcol Góliát ellen"

Örkény István így írt:
"Ki itt születtem, és mégsem ismertelek, ki szerettelek, és mégis ócsároltalak, bocsáss meg tévelygő fiadnak, dicső városom, Budapest….
Budapest ma annyit tesz, mint a tanknak neki lehet menni puszta kézzel. Budapest, minden nyelvén a világnak azt jelenti, hűség, önfeláldozás, szabadság, nemzeti becsület. Minden ember, aki szereti szülővárosát, azt kívánja: Légy te is olyan, mint Budapest."

De kik voltak azok a bátor nők és férfiak, mi volt az az eszme, ami őket vezette abban az ijesztően rideg, mindenkire veszélyes korszakban, hogy fegyvert fogjanak a világ egyik legnagyobb hatalma ellen? A szabadság, függetlenség, igazi demokrácia, tiszta erkölcs és általában a félelem nélküli élet reménye! Akkorra már túlcsordult a feszültség, miközben a hamis jelszó az volt: "legfőbb érték az ember"!
Emlékezni kell rájuk, akik ezért az eszméért adták életüket, gondolkodás nélkül, önzetlenül. Nevüket, miként az aradi vértanúkét, meg kell tanítani gyermekeinknek. Nekünk, az utókornak van szüksége arra hogy fejet hajtson emlékük előtt, és feltegye a kérdést:
Méltó vagyok-e hozzájuk becsület és tisztesség dolgában? Tudnék-e hasonló áldozatot hozni?

Október 28. és november 3. között a látszólagos győzelem napjai jöttek. Ugyanakkor a helyzet csalárdságára, hamisságára jellemző, hogy amíg november 4-én a legtöbb fővárosi napilap az új kormány megalakulásáról, az újrakezdésről, a semlegességről írt, eközben az ország keleti részében már november 3-án több száz szovjet tank fordult a főváros irányába a 4-es főúton. Gyerekként ennek tanúja voltam magam is.

És jött a megtorlás. A következő években kivégeztek 230 embert.
Nagy Imre, Maléter Pál, Gimes Miklós, Szilágyi József, Mansfeld Péter, Tóth Ilona, Brusznyai Árpád és a többiek: munkások, egyetemisták, ipari tanulók, mindennapi emberek, akiket hőssé emelt a pillanat, mert tiszta szívvel, önzetlenül, egy jobb országért álltak ki, a 200 ezres szovjet hadsereggel szemben.
A megtorlás idején tilos volt meggyászolni az elhunytakat. Képzeljék el az anyát, aki évekig azt sem tudta, hol van eltemetve elvesztett fia, férje!
Csak suttogva, virágnyelven lehetett ’56 fájdalmáról beszélni. De egy kézszorítás, egy tekintet sokszor többet jelentett minden kimondott szónál.

Bizonyságul álljon itt két versrészlet 1957-ből, amely szokatlan szomorúsággal, de valami megmagyarázhatatlan finomsággal simogatta meg az itt maradottak elkeseredett lelkét.

Kányádi Sándor:
“Állok azt ablaknál,
Szemem könnybe lábad,
Szánom a szerelmeseket
És sajnálom nagyon
A gyümölcsfákat.”

Buda Ferenc:
“Pesten esik a hó.
Nyílt sebre friss kötésnek.
Pest talpig hófehérben.”

2026. október 23. Budapest, Mátyás templom.